

78. Tőkés István nyugalmazott teológiai professzor visszaemlékezése Nagy Gyula kolozsvári református püspök megválasztásának körülményeire. (Részlet.) Kolozsvár, 1961–62.

[...] ¹ A Vásárhelyi János püspök halálával ² megüresedett tisztségbe az illetékes egyházkerületi testületek egyhangúan Dávid Gyula egyházkerületi főjegyzőt jelölték. Ha ennek bármi akadályja lenne (akkor volt letartóztatásban az ő Gyula nevű fia az 1956-os magyarországi események romániai összefüggésében ³) úgy Tőkés István személye következett volna a testületi állásfoglalásoknál. Ez mintegy természetesnek tűnt abban az időben, mivel az Erdélyben meghonosodott „sucedálás” elve alapján a főjegyző-püspökhelyettes választása egyszerűen az eljövendő püspök kijelölését is magával vonta. Dávid Gyula lévén a püspökhelyettes, neki kellett volna „sucedálnia”. Őt mint székelyudvarhelyi esperest választotta egyházkerületi főjegyzőnek az egyházkerületi közgyűlés 1953. április 12.-én. Átmenetileg csak alkalmak szerint utazott Kolozsvárra, de 1958. november 1.-jétől átköltözött a székhelyére, mivel a Kolozsvár-belvárosi egyházköztség rendes lelkészévé választotta a fogságban szenvedő László Dezső ⁴ hatóságilag üresnek nyilvánított állásába. Ettől az időtől csaknem teljes jogkörrel látta el a püspöki teendőket, mivel a gyengélkedő Vásárhelyi János átengedte az elnöki munkakört, vagyis gyakorlatilag a kormányzó-i igazgatói feladatok egészét.

A püspök halála után ténylegesen is átvette a püspöki feladatkört. A helyettesítés két éve alatt két fontos esemény játszódott le. Egyfelől megalakult a Prágai Keresztyén Békekonferencia (1961), s másfelől az EVT ⁵ új delhi-i közgyűlésén (1961) az ortodox egyházak is bekapcsolódtak a mozgalomba. Személyi síkon erre az időszakra esik Arday Aladár váradi püspök halála (1961. szeptember 16.) és a Búthi Sándor püspökké választása (1962. március 25.).

Az állami hatóságok elejtették mind a Dávid Gyula, mind a Tőkés István püspökjelöltségét. A legesélyesebb, László Dezső azért nem jöhetett szóba, mert az '56-os események kapcsán tartós fogságba került. Előtérbe került a Búthi Sándor és a Juhász István államilag támogatott személye. Juhászt azonban, aki hónapokon át az egyedüli államilag pártfogolt és jelölt volt, egy-két professzor-társa diszkriminálta ⁶ az államhatalom előtt. Éppoly gyorsan ejtették, mint amilyen váratlanul előtérbe helyezték. Ekkor dobták be, szintén a hatóságok „két egész fiatalnak” (Csutak Csaba és Péntek Árpád) a nevét, de ez inkább helyi – kolozsvári – akciónak bizonyult. Érdemileg nem foglalkozott velük sem az egyházi, sem a hatósági közvélemény.

Amikor az állami közegek meggyőződtek az előbbieken érintett próbálkozások céltalansága felől, meglepetésszerűen és sajátos módszerekkel helyezték első vonalba a Nagy Gyula szebeni esperes személyét. Az egyházi közvélemény akarata végképp lehetetlenné vált. A hatósági állásfoglalást a kultuszdepartamenti igazgató, Ion Rodeanu eléggé durva módon így fejezte ki az előkészítő munkálatok rendjén: „Önöké a dorintá, s miénk (az államé) a voință”. ⁷ A csaknem kétévig tartó időhúzásra nézve pedig a kolozsvári kultuszinspektor adott fellebbez-

1 Az előző részben Tőkés István az egyházközségek helyzetével, egyes templomok lebontásával, az egyházi anyakönyvek sorsával, az egyházi önkormányzat feladásával foglalkozik.

2 Vásárhelyi János 1960. december 11-én halt meg.

3 Tőkés István téved, mert Dávid Gyulát még 1957. március 12-én tartóztatták le, és június 13-án Páskándi Gézával együtt 7, ill. 6 év börtönbüntetésre ítélték.

4 László Dezsőt 1957. júliusában tartóztatták le, és a Dobai-féle perben november 5-én „tilos közlemények tartása” miatt 5 év börtönrre ítélték.

5 Egyházak Világtanácsa.

6 Helyesen: diszkreditálta.

7 Dorintă = óhaj, voință = akarat.

hetetlen felvilágosítást: „Graba strică treabă.” (A sietés elrontja a jó megoldást.) Az állami akarat közlésének a tudomásulvétele és az ennek megfelelő egyházi hallgatás lett az egyedüli út a püspökválasztásában. Nyoma sem maradt a zsinatpresbiteri szellemhez méltó egyházkerületi kormányzásnak. [...] ⁸

Hétről hétre fokozódtak, és tetőpontra hágtak a találgatások, amikor állami kezdeményezésre és a már említett fontoskodó, s alkalmasint úrhatnamosan durva Ion Rodeanu kultuszügyi igazgató jelenlétében tanácskozássra gyűltek össze 1962 májusában az egyházkerület ideiglenes vezetői: Dávid Gyula püspökhelyettes és Tőkés István generális direktor, valamint érthetetlenül és váratlanul Nagy Gyula szebeni esperes. Ezen a tanácskozáson a hivatalos egyházi jelölteken (Dávid Gyula és Tőkés István) kívül fölvetődött a Szócs Endre és Barabás Benedek neve is. Rodeanu igazgató azonban kitartóan „újabb” neveket sürgetett. Ebben a zavaros helyzetben épp Tőkés István (akkor még látszólag a Nagy Gyula jelöltje) szóba hozta a Nagy Gyula személyét. Ezt később sokszor a Tőkés fejéhez vágták a romlásért bánkódók, de a tény tagadhatatlan. Olyan névként került elő az „új” „Nagy” ismeretlen, aki a köztudatban egyáltalán nem bírt jelentőséggel – akkor. Viszont hallatára az állami kiküldött (Rodeanu) többé nem igényelt egyetlen más nevet sem. Józan elmével következtetni lehetett volna a „voința” jól átgondolt terveire. [...] ⁹

A vázlatosan ismertetett előkészítő puhítás után következett a május 24.-i gyűlés az esperesek és az igazgatótanácsok bevonásával. Bíró Sándor kükküllői esperes fejezte ki a közhangulatot: „A közvélemény – mondotta – Dávid Gyulát, vagy Tőkés Istvánt, vagy Juhász Istvánt akarta”, de az „Isten gondviselését” meg kell érteni. Ezen a gyűlésen nyoma sem volt a lelkesedésnek, jóllehet az opportunista Martonossy főgondnok jelentette Bukarestnek: „Teljes egyhangúsággal és örömmel támogatta mindenki a Departament jelöltjét.” [...] ¹⁰

A püspökválasztás (1962. július 23.) előtt külön bukaresti delegátus (Vasile Visan) ellenőrizte az előkészületeket (választók névsora stb.), nehogy hibázzék az egyház: ne merüljenek fel „kifogások”, s még kevésbé „meglepetések”. A szavazás eredménye – hangzott – csak 100%-os lehet. „Nehogy magyar nemzeti színű virágcsokor kerüljön a közgyűlés asztalára.” Az ilyen tanácsokkal egyidejűleg gondosan tanulmányozták valamennyi kapcsolatos iratot, nehogy valahol olyan kifejezés szerepeljen, amely „gyöngíténé” a püspök úr „presztízsét”. A vidéki inspektorok felhívást kaptak: vigyázzanak, hogy egyetlen szavazó se maradjon távol a választói közgyűléstől! [...] ¹¹

Tőkés István: A romániai magyar református egyház élete. (III. rész: Egyházszervezet.) Budapest, 1990. Magyarságtudató Intézet, 48-52. o.

⁸ A püspökválasztás körüli találgatásokat elhagytuk.

⁹ A kihagyott részben Tőkés a Nagy Gyulával való viszonyával, a helyi pletykákkal foglalkozik.

¹⁰ A kényszerjelölés korabeli visszhangjával foglalkozó részt nem közöljük.

¹¹ A további részekben az egyháznak a kommunista hatalomtól való függéséről és a zsinatok eljelentéktelenítéséről olvashatunk.